

KRONIKK & DEBATT

KRONIKK:

E-post:
kronikk@klassekampen.no
Maks 6000 teikn inkludert mellomrom. Legg ved portrettfoto.

DEBATT:

E-post:
debatt@klassekampen.no
Innlegg over 3000 teikn kan bli korta ned. Legg ved portrettfoto.

Tollef Mjaugedal
tollefm@klassekampen.no
Kronikk- og debattredaktør

DEBATT ►

Klassekampen honorerer normalt ikkje innsendt stoff. Innsendaren si e-postadresse blir trykt med mindre innsendaren reserverer seg mot dette. For Klassekampen sine generelle vilkår for publisering, sjå www.klassekampen.no/KK/index.php/news/home/generelle_vilkar

Å snakke om noe som naturgitt, selvsagt og uunngåelig er maktprat – og dermed politisk.

Arbeidets avpolitisering

Ingar Kaldal
KRONIKK

I valgprogrammene til partiene er sykling nevnt oftere enn arbeidsliv, fortalte Klassekampen 27. august. Få av velgerne svarer også med å nevne arbeidsforhold når de spørres om hva som er viktig for dem. Hvorfor er det slik? «Jeg tror hovedgrunnen er at det meste i arbeidslivet fungerer bra», svarte arbeidsminister Bjurstrøm. Den forklaringen blir både for enkel og rød-grønn-tilfreds. La oss diskutere flere grunner til arbeidets avpolitisering.

Vi er mange som har grunn til å være enige med arbeidsministeren. Vi har gode jobber, er trygge mot oppsigelse, tjener bra, og har oppgaver vi både liker å holde på med, og som ikke ødelegger helsa vår. Men det er lett å si for den som ikke er henvist til en arbeidsplass hvor sjefen vegrer seg mot å skrive arbeidskontrakt, ikke liker fagorganisering, mistror den som ringer og sier en er syk, kvitter seg med den som blir gravid eller mener pappapermisjon er tull. At slike forhold er blitt borte etter at de rødgrønne tok over i 2005, er det ingen grunn til å tro. Men da skjedde et viktig skifte i fokus på arbeidsliv i politikken.

Før valget i 2005 var «brutalisering» et ord vestresida brukte aktivt om arbeidslivet. Det var rettet delvis mot borgerlige politikere forsøk på å svekke lovværnet mot å bli dårlig behandlet på jobb. Noen snakket også om brutaliseringen som resultat av en kapitalisme som ble mer og mer grådig. Etter regimeskiftet i 2005 ble denne retorikken dempet, og i valgkampen 2009 ble det mindre snakk om arbeidslivsspørsmål. Hvorfor? Fordi forsøk på å redusere rettigheter var blitt bremset? Eller fordi «arbeiderregimer» har lett for å skape inntrykk av snillere kapitalisme?

Når arbeid ikke er et hett politisk tema, har det sammenheng med mer enn taktiske skifter etter hvem som styrer. Kanskje er arbeidet blitt mindre

viktig i våre liv? Og da ikke bare for oss som har et godt arbeidsliv (det gjør forresten ikke arbeidet mindre viktig). Også for mange som har det trasig på jobb, ligger det nær å tenke på andre årsaker til det enn selve arbeidsforholdet. Når sjefen opptrer råttent mot en utlending eller kvinne, er den kritisk-politiske impulsen det gir, forståelig nok rettet mer mot fremmedforakt og kvinnesyn enn mot maktaspekter ved selve arbeidet.

Samtidig stemmer det ikke at arbeidet er blitt uviktig i folks liv. Det er neppe færre i dag enn før som bygger hele sin tilværelse på det de er og gjør på jobb. Det har vært mye snakk om at arbeidet ikke lenger former våre identiteter. Men det er yrket og jobben vi stadig forteller om når noen spør oss hvem eller hva vi er.

En viktigere endring er at arbeidet er blitt avpolitisert. Her bør vi skille mellom to ting: at vi snakker mindre politisk om problemer i våre arbeidsliv, betyr verken at problemene er blitt borte, uviktige eller at vi snakker mindre om dem. Er det måtene vi snakker om det som ikke er bra på jobben, som hindrer oss i å se det politiske ved arbeidsforholdene? La meg belyse det ved å fortelle om et tema jeg som historiker har gravd en del i: trakassering og autoritær maktbruk i arbeidslivet.

På det feltet har «mobbing» vært et dominerende begrep i en del år nå. Til arbeidslivet kom begrepet i 1980-årene. Først ble det brukt om trakassering av dem som da het «fremmedarbeidere». I 1987 startet LO en kampanje mot mobbing på arbeidsplassen. I 1996 kom aksjonen Stopp JobbMobben i

«Begrepet mobbing styrte tanken mot enkeltpersoner, mer enn maktforhold»

gang. Kampen mot mobbing på jobben ble fort tverrpolitisk, en sak alle sluttet opp om. Hva hadde skjedd? Og hva betydde mobbebegrepet for perspektivet?

I skolen ble begrepet tatt i bruk i 1970-årene, da om vedvarende gruppeplaging av enkeltelever. Før det var begrepet kjent fra zoologien, hvor flokker av dyr gjorde enkeltindivider til «hakkekyllinger». I arbeidslivet ble det snart brukt i stadig videre og løsere betydning. Det ble et samlebegrep for mye som ble

opplevd vondt, også om sjefer som brukte sin makt til å behandle ansatte med mindre makt dårlig. Å kalle det mobbing, kunne gi opprørende beskrivelser. Men i den grad det styrte tanken mot opprør, var det rettet mot enkeltpersoners syke eller råtne trekk, mer enn mot maktforhold.

Når autoritær maktbruk i arbeidslivet ble mobbing, skjedde flere ting. For det første ble det psykologisert. Fagekspertisen på mobbing var fra før psykologene. Det var dem avisene ringte til for

ISOLERT: I «det nye arbeidslivet» gjøres problemer til et spørsmål om personlige egenskaper og psyke, noe som angår individer, ikke fellesskap, skriver Ingar Kaldal.

FOTO: AFP/SCANPIX

hvem kunne si til sjefen «oppøsk psykolog»?

Blant de tenkemåtene mobbebegrepet dro med seg, var også at den som ble trakassert, lett framsto som svak, og da som person, ikke gruppe. Slik ble bildet av det som skjedde, også individualisert og privatisert. I den grad det vonde da ble snakket om, var det helst i lukkede rom, enten møter i organer som skulle ta seg av slikt, eller privat, mellom fortrolige venner. Det ble trukket unna fellesskap og kollektiv handling.

I samme periode ble det også vanlig å snakke om arbeidslivet som noe som «bare blir tøffere og tøffere». Dette ble en nærmest rituell talemåte som framsto som sann uten videre, slik var det bare. Og et tøffere arbeidsliv krever tøffere ledere. I den grad også ansatte burde bli tøffere, var det til å tåle de kravene som «den nye tida» krevde (og hvem kan kjempe mot ei «tida»?). I forhold til arbeidsmiljølovens tanke om å tilpasse arbeidslivet til de arbeidende menneskenes behov, ble tenkemåten nå ofte heller at ansatte måtte tilpasse seg (det «bare tøffere») arbeidslivet. Fortellingene om «det nye arbeidslivet» etterlot ofte inntrykk av naturgitt utvikling, hvor bare én retning var mulig. Dette passet godt inn i nyliberalismens syn på «utviklingen»: *There is no alternative* (Thatcher).

Særlig tre grep bidro her til å avpolitiserer arbeidet: det som skjedde i det nye arbeidslivet, ble snakket om 1) som naturens gang, 2) som spørsmål om personlige egenskaper og psyke, og 3) som noe som angikk individer, ikke fellesskap. Richard Sennett har skrevet at i vår tids kapitalisme er «vi»-pronomenet blitt forbundet med angst. Å vise at vi trenger hverandre, blir lett tolket som tegn på svakhet. Vi skal greie oss selv. Løsningene er individuelle, ikke kollektive.

Slik er måtene vi snakker om det vi opplever som problemer på jobben, avgjørende for om vi ser dem som politiske eller ikke. Skal noe i samfunnet diskuteres som tema for samfunnsending, må det snakkes om som samfunnskap. Først da blir det også klart at det aldri er sant om samfunns-spørsmål at det ikke finnes alternativer.

Ingar Kaldal,
professor i historie ved NTNU
ingar.kaldal@ntnu.no